

Η δύσκολη εναρμόνιση της επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής

της Ξανθής Πετρινώτη

Θα έλεγε κανείς ότι το 2005 έχουν λυθεί τα περισσότερα ζητήματα αν όχι όλα από αυτά που έθεσε το γυναικείο κίνημα τα χρόνια μετά τη μεταπολίτευση.

Η προσπάθεια να επιτευχθούν αυτές οι μεταρρυθμίσεις και πολλές άλλες κυριάρχησε στις δραστηριότητες των γυναικείων οργανώσεων καθ' όλη τη δεκαετία του 1980 και 1990 και ακόμη και τη δεκαετία που διανύουμε.

Στο Σύνδεσμο πιστεύουμε ότι υπάρχουν ακόμα πολλά να γίνουν για να υλοποιηθεί η ισότητα όχι μόνο ως επιταγή του νόμου αλλά για να γίνει σεβαστή από όλους ως **κοινωνική αξία, ως συμπεριφορά, ως τρόπος ζωής.**

Η ισότητα μαζί με τη δημοκρατία και το κράτος δικαίου είναι αξίες που αναγνωρίζονται από τη δυτική φιλελεύθερη πολιτική παράδοση ήδη από το 18ο αιώνα όμως η εφαρμογή της ισότητας αφορούσε στους ενήλικες άνδρες. Η συμπερίληψη των γυναικών ως υποκειμένων της ισότητας στα συνταγματικά και άλλα νομικά κείμενα των Ευρωπαϊκών κρατών ή της Ευρωπαϊκής Κοινότητας κατά τη δεκαετία του 1970, 1980 και 1990 καθιστά την ισότητα και την ίση μεταχείριση πραγματικά ανθρώπινο δικαίωμα.

Η ουσιαστική εφαρμογή της ισότητας όμως ακόμα απέχει από το να είναι ικανοποιητική. Ένα πεδίο όπου αυτό είναι πιο ξεκάθαρο είναι η λεγόμενη "εναρμόνιση επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής".

Τι είναι αυτή η περίφημη εναρμόνιση; Θα μπορούσαμε να πούμε απλά ότι είναι ένα μέσο το οποίο θα οδηγήσει στο σκοπό ο οποίος είναι η

ισόρροπη συμμετοχή γυναικών και ανδρών τόσο στην οικογενειακή ζωή όσο και στην αγορά εργασίας δηλαδή στον αγώνα να κερδηθούν τα προς το ζην.

Η ιδέα της **ισόρροπης συμμετοχής ανδρών και γυναικών στην οικογένεια και στην εργασία** γίνεται σκοπός της κοινωνίας και ατομικός σκοπός αν δεχτούμε ότι ο παλιός κατά φύλα διαχωρισμός του κοινωνικού καταμερισμού των έργων δεν είναι πλέον αποδεκτός (άντρες εργαζόμενοι-κουβαλιητές - γυναίκες οικιακά και ανατροφείς των παιδιών).

Αν δεχθούμε ότι:

- Η οικογενειακή ζωή και η απόλαυσή της είναι δικαίωμα όλων (και των αντρών). Ψυχολογικές και κοινωνιολογικές μελέτες δείχνουν τα οφέλη για τα παιδιά αλλά και τους γονείς από την παρουσία και των δύο γονέων - η συμμετοχή και των δύο γονέων στην οικογενειακή ζωή συμβάλλει στην οικοδόμηση **νέων προτύπων** για τους κοινωνικούς ρόλους των φύλων

Αν δεχθούμε ότι:

- Η πλήρωση των οικογενειακών αναγκών είναι υποχρέωση των αντρών και των γυναικών και οι ανάγκες της οικογένειας δεν είναι μόνον υλικές αλλά και ψυχικές και πνευματικές

Αν δεχθούμε ότι:

- Η ίση πρόσβαση στην εργασία και το εισόδημα που αποφέρει είναι δικαίωμα και των γυναικών (εξάλλου κατοχυρώνεται και από το Σύνταγμα). Σημαίνει πολύτιμη βοήθεια στον οικογενειακό προϋπολογισμό σημαίνει όμως και την **οικονομική ανεξαρτησία** των γυναικών και τη

δυνατότητα, αν τη θέλουν, να νοσηματοδοτήσουν τη ζωής τους **και μέσα** από την εργασία)

Αν δεχθούμε ότι:

- Το δημογραφικό πρόβλημα που αντιμετωπίζει η χώρα είναι εν μέρει εξηγήσιμο από το γεγονός ότι νέοι άνδρες και νέες γυναίκες είναι διστακτικοί να δημιουργήσουν οικογένεια διότι το βάρος (οικονομικό, χρόνου και προσωπικών θυσιών) είναι μεγάλο και δεν είναι βέβαιον ότι θα βρουν συμπαραστάτες την πολιτεία.

Αν δεχθούμε ότι:

- Οι μελέτες της διαχείρισης του χρόνου (time budget surveys) δείχνουν ότι ακόμη και σήμερα οι γυναίκες επιβαρύνονται πολύ περισσότερο, δυσανάλογα περισσότερο, από τους άνδρες με τις οικιακές εργασίες. Μια τελευταία τέτοια έρευνα η οποία διεξήχθη το 2000 σε δέκα ευρωπαϊκές χώρες (δυστυχώς όχι στην Ελλάδα) δείχνει ότι οι γυναίκες κάνουν τα 2/3 των οικιακών εργασιών παρά το γεγονός ότι στην έρευνα περιλαμβάνονται οι Σουηδία, Νορβηγία και Φινλανδία όπου παρατηρούνται υψηλότερα ποσοστά συμμετοχής των ανδρών στις οικιακές εργασίες όπως στην παρασκευή γευμάτων, τα ψώνια και την καθαριότητα του σπιτιού. Επίσης χαρακτηριστικό εύρημα της έρευνας είναι ότι ενώ οι γυναίκες κάνουν καθημερινά οικιακές εργασίες οι άνδρες κάνουν περιστασιακά.

Όσον αφορά τη φροντίδα των παιδιών έως 6 χρονών οι μητέρες απασχολούνται κατά μέσο όρο καθημερινά μεταξύ 2-2 1/2 ώρες ενώ οι πατέρες λιγότερο από μία ώρα. Μεταξύ δε των εργαζομένων γονιών οι εργαζόμενες μητέρες δαπανούν διπλάσιο χρόνο με τα παιδιά από τους εργαζόμενους πατέρες.

Όταν αναλυθεί η κατανομή του εικοσιτετραώρου μεταξύ ανδρών και γυναικών αυτό που είναι ενδιαφέρον είναι ότι τα ποσοστά των γυναικών στην εργασία επ' αμοιβή είναι μεταξύ 29% (Βέλγιο) και 44% (Σουηδία) και απλήρωτης εργασίας μεταξύ 71% (Βέλγιο) και 56% (Σουηδία).

Τουναντίον τα ποσοστά των ανδρών στην επ' αμοιβή εργασία είναι μεταξύ 56% (Βέλγιο, Εσθονία) και 65% (Η. Βασιλείο) και της μη αμειβόμενης εργασίας (35% Η. Β.) και 44% (Βέλγιο και Εσθονία).

Αυτά τα ευρήματα είναι εύγλωττα ως προς την ανάγκη να προχωρήσουμε προς μια πιο ισόρροπη κατανομή οικογενειακών εργασιών μεταξύ των φύλων ώστε και οι άνδρες να συμμετέχουν περισσότερο στην οικογενειακή ζωή αλλά και οι γυναίκες να συμμετέχουν στην εργασία αλλά και στα κοινά χωρίς να οδηγούνται στην πλήρη σωματική και ψυχική εξουθένωσή τους.

Εξάλλου, σύμφωνα με τη Ευρωπαϊκή πολιτική για την απασχόληση και τους στόχους που υιοθέτησε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισσαβώνας το 2000 ο στόχος τον οποίο πρέπει να επιτύχουν τα κράτη μέλη μέχρι το 2010 ώστε να καταστεί η Ευρωπαϊκή οικονομία διεθνώς ανταγωνιστική είναι να αυξηθεί το συνολικό ποσοστό απασχόλησης στο 70% και των γυναικών στο 60%. Πέραν της ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας των οικονομιών της ΕΕ η ενθάρρυνση των γυναικών να συμμετέχουν στην αγορά εργασίας προ-

σβλέπει και στη μείωση της φτώχειας των νοικοκυριών καθώς και της μείωσης του κινδύνου ένδειας για το νοικοκυριό σε περίπτωση που ο σύζυγος εργαζόμενος απωλέσει τη δουλειά του. Ενώ η θεμελίωση δικαιωμάτων ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης και συνταξιοδότησης βοηθά την ανεξαρτησία των ηλικιωμένων γυναικών και ελαφρύνει το βάρος που η φροντίδα για αυτές συνεπάγεται για την οικογένεια. Το ποσοστό απασχόλησης των Ελληνίδων είναι 44%.

Αν πρέπει να καλύψουμε τη διαφορά των 16 ποσοστιαίων μονάδων πρέπει να υιοθετήσουμε αποτελεσματική πολιτική ενσωμάτωσης των γυναικών στην αγορά εργασίας. Για να γίνει αυτό πρέπει να δημιουργήσουμε θέσεις απασχόλησης που να είναι και ποιοτικές θέσεις (δεν πρέπει να είναι ο στόχος μας μόνο ποσοτικός αλλά και ποιοτικός) και πρέπει να λάβουμε μέτρα που να διευκολύνουν και τα δύο φύλα στην συμμετοχή τους τόσο στην αμειβόμενη εργασία όσο και στην οικογενειακή ζωή.

• Αυτά τα μέτρα μπορεί να είναι:

1. Μέτρα για την αγορά εργασίας που να ευνοούν τη συμμετοχή στην απασχόληση του λιγότερο συμμετέχοντος φύλου δηλαδή των γυναικών (Π.χ. ευνοϊκές ρυθμίσεις για τη συμμετοχή των γυναικών στην επαγγελματική κατάρτιση ευνοϊκές ρυθμίσεις για τους εργοδότες που απασχολούν γυναίκες (επιδόματα ή ευνοϊκή φορολογική πολιτική, επιδότηση της επιχειρηματικότητας των γυναικών, ευνοϊκότερα μέτρα για τη δανειοδότηση γυναικών που επιχειρούν να ξεκινήσουν δική τους επιχείρηση, ευνοϊκή δανειοδοτική και φορολογική πολιτική για τις ενώσεις γυναικών επιχειρηματιών π.χ. συνεταιρισμούς γυναικών)

2. Μέτρα που αφορούν τα ωράρια εργασίας των υπηρεσιών (π.χ. απογευματινά ωράρια λειτουργίας για κάποιες δημόσιες υπηρεσίες, απογευματινή ή "ολοήμερη" απασχόληση των παιδιών στα σχολεία και στα νηπιαγωγεία, εκτεταμένη λειτουργία των καταστημάτων, κλιμακωτό ωράριο εργασίας για τους εργαζόμενους ώστε να παρέχεται η δυνατότητα επιλογής προσέλευσης και αποχώρησης από την εργασία,)

3. Μέτρα που να διευκολύνουν ειδικά τους εργαζόμενους γονείς (όπως η δυνατότητα λήψης γονικής άδειας πέραν της άδειας μητρότητας την οποία να μπορεί να λάβουν είτε ο ένας είτε ο άλλος γονέας και η οποία να είναι, έστω σε κάποιο ποσοστό του τρέχοντος μισθού, αμειβόμενη και ασφαλισμένη, η δυνατότητα απουσίας ένα ελάχιστο αριθμό ημερών από την εργασία λόγω "οικογενειακών υποχρεώσεων" φροντίδας άρρωστων παιδιών, ηλικιωμένων συγγενών κ.λπ., δυνατότητα του εργοδότη να μπορεί να προσλαμβάνει αντικαταστάτη των εργαζομένων που απουσιάζουν με γονική άδεια και να πληρώνει μειωμένη εισφορά στο ασφαλιστικό ταμείο)

4. Μέτρα που να στοχεύουν στην παροχή δημόσιων (κρατικών, νομαρχιακών, δημοτικών) ποιοτικών υπηρεσιών φροντίδας για παιδιά και ηλικιωμένους και φορολογικές απαλλαγές για γονείς που χρησιμοποιούν ιδιωτικές τέτοιες υπηρεσίες. Οι υπηρεσίες αυτές μπορεί να είναι παραδοσιακής μορφής δημόσιοι ή δημοτικοί παιδικοί σταθμοί ή νηπιαγωγεία ή μονάδες φροντίδας ηλικιωμένων προσώπων ή **κατ' οίκον παροχή** τέτοιας φροντίδας σε περιπτώσεις παιδιών/ηλικιωμένων με αναπηρίες ή άλλες δυσκολίες. Μέριμνα μπορεί να ληφθεί για την πληρωμή συγγενικών προσώπων που παρέχουν τέτοιες κατ' οίκον υπηρεσίες εφόσον αποδεδειγμένα υπάρχει ανάγκη τέτοιας φροντίδας και αποδεδειγμένα το συγκεκριμένο πρόσωπο μπορεί να την παράσχει.

Υπάρχουν εξαιρετικά παραδείγματα καλών πρακτικών σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες προς αυτήν την κατεύθυνση. Π. Χ. στον προϋπολογισμό του 2004 στη Μεγάλη Βρετανία διατυ-

πώθηκαν οι εξής στόχοι: Κάθε οικογένεια να έχει πρόσβαση σε ποιοτική φροντίδα τουλάχιστον 20 ωρών εβδομαδιαία για όλα τα νήπια 3 και 4 ετών· 2.500 Κέντρα Παιδικής Φροντίδας να έχουν ιδρυθεί μέχρι το 2008 και 3.500 μέχρι το 2010 ώστε να λειτουργεί τουλάχιστον ένα τέτοιο κέντρο σε κάθε κοινότητα της χώρας. Παράλληλα, προωθείται νομοθεσία η οποία υποχρεώνει τους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης να λάβουν μέτρα ώστε να είναι σε θέση έως το 2008 να παράσχουν φροντίδα για νήπια και παιδιά για όλες τις οικογένειες που τις χρειάζονται στο δήμο τους. Επιπλέον στη εισηγητική Έκθεση του Προϋπολογισμού η κυβέρνηση δεσμεύτηκε να εγγράψει κονδύλι ύψους 125 εκατομμ. λιρών ετησίως αρχίζοντας από το 2006 ώστε να μπορούν να χρηματοδοτηθούν αυτές οι υπηρεσίες παιδικής φροντίδας.

Σε συνδυασμό με την παροχή δημόσιων υπηρεσιών η κυβέρνηση ανακοίνωσε την αύξηση του ποσού που δύναται μια οικογένεια να εκπέσει από το φορολογητέο εισόδημά της για πληρωμή ιδιωτικών υπηρεσιών παιδικής φροντίδας από 175 λίρες εβδομαδιαία για κάθε παιδί στις 300 λίρες.

Η διεθνής βιβλιογραφία είναι αρκετά πλούσια σε τέτοιου είδους καλές πρακτικές και πρωτοβουλίες για τη συμφιλώση της οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής. Κάποια μέτρα σχετικά με την ενθάρρυνση της συμμετοχής των γυναικών στην αγορά εργασίας ήδη λαμβάνονται και στη χώρα μας (επιδότησεις για τη γυναικεία επιχειρηματικότητα, κατάρτιση ανέργων γυναικών, κ.λπ.) και ήδη κάποια βήματα έχουν γίνει για την προσφορά περισσότερων αν όχι καλλίτερων δημόσιων υπηρεσιών παιδικής φροντίδας και φροντίδας ηλικιωμένων. Όμως αυτό που λείπει είναι η διατύπωση **συστηματικής και συνεκτικής πολιτικής** που θα **συνδυάσει** όλα εκείνα τα μέτρα που αφορούν και στις 4 κατηγορίες **προσαρμοσμένα στις ιδιαίτερες συνθήκες της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας**, δηλαδή και την ενθάρρυνση των γυναικών να συμμετάσχουν πιο ενεργά στην απασχόληση, και σε μέτρα για τη θέσπιση ευέλικτων ωραρίων εργασίας και λειτουργίας υπηρεσιών και καταστημάτων, και σε μέτρα που αφορούν στις άδειες μητρότητας, πατρότητας και γονικών αδειών καθώς και στη δυνατότητα να λαμβάνουν άδειες και οι εργαζόμενοι και των δύο φύλων για να φροντίσουν μια έκτακτη ανάγκη στο σπίτι ή ένα έκτακτο οικογενειακό περιστατικό και τέλος μέτρα που θα συνδυάζουν τη δημόσια παροχή υπηρεσιών φροντίδας για τα παιδιά και τους ηλικιωμένους/άρρωστους σε δημόσιους παιδικούς σταθμούς και νηπιαγωγεία και γηροκομεία αλλά και κατ' οίκον ή την πλήρη απαλλαγή από το φορολογητέο εισόδημα για τέτοιες δαπάνες για οικογένειες που μπορούν να πληρώσουν ιδιωτικές υπηρεσίες.

Στο ΣΔΓ πιστεύουμε ότι αν δεν μελετήσουμε και αρθρώσουμε μια τέτοια συνεκτική και συστηματική πολιτική και αν δεν δεσμευτούμε όλοι, η Πολιτεία, η Τοπική Αυτοδιοίκηση, οι επιχειρήσεις του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα ότι θα θέσουμε στόχους που πρέπει να υλοποιηθούν μέσα σε συγκεκριμένα χρονικά περιθώρια και αν δεν βάλουμε το χέρι στην τσέπη θα είμαστε ουραγοί στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Ακριβώς επειδή θεωρούμε ότι η ισόρροπη συμμετοχή των γυναικών και των ανδρών στην εργασία και στην οικογένεια βελτιώνει τη θέση των γυναικών αλλά και τη ζωή των ανδρών οργανώσαμε τη σημερινή ημερίδα με τη συμμετοχή ειδημόνων που έχουν μελετήσει το θέμα από διαφορετικές σκοπιές προκειμένου να μπορούμε να εισηγηθούμε και μέτρα προς υιοθέτηση από το κράτος και την τοπική αυτοδιοίκηση. Σήμερα, θα εστιάσουμε στην τρίτη κατηγορία μέτρων που αφορούν στη διευκόλυνση των εργαζόμενων γονέων δηλαδή στις άδειες,